

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Β' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ

**ΜΕΛΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ ΙΕΡΑΡΧΩΝ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ ΣΕΡΡΩΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑ-ΑΓΓΕΛΙΔΗ (1837-1907)**

Στις 28 Απριλίου του 1907 στην «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια», το επίσημο εβδομαδιαίο περιοδικό ὄργανο του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, με αφορμή το θάνατο του Πρωτοψάλτη Σερρών Παναγιώτη Παπα-Αγγελίδη, αναγράφονται τα εξής: *Ἀγαθὴ πρᾶξις ἀξιέπαινος. - Ἐκ τοῦ «Φάρου τῆς Θεσσαλονίκης» μανθάνομεν ὅτι, θανόντος τῆ 20 μαρτίου παρελθόντος, ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομήκοντα ἐτῶν, ἐν Καβάλλα, τοῦ δοκίμου ἱεροψάλτου Παναγιώτου Π. Ἀγγελίδου, τοῦ ἐκ Σοχοῦ τῆς Μακεδονίας, ὑπηρετήσαντος δέ ὡς ἱεροψάλτου 26 ὅλα ἔτη ἐν Σέρραις, 10 ἐν Ξάνθῃ καὶ 6 ἐν Καβάλλᾳ, ἡ κοινότης τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως ἐκήδευσεν αὐτόν πανδήμως ἀπὸ τοῦ κοινοτικοῦ ταμείου. Ὁ δὲ μᾶλλον ἀξιέπαινον καὶ μιμήσεως ἄξιον, ὅτι κατὰ τὴν πενταετῆ διάρκειαν τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ (λαρυγγίτιδος χρονίας) ἡ Ὁρθόδοξος ἑλλην. κοινότης Καβάλλας ἐχορήγει αὐτῷ σύνταξιν καὶ μάλιστα καὶ εἰς Ἀθήνας ἀπέστειλεν αὐτόν πρὸς θεραπείαν.*

Από αυτά φαίνεται ότι ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης γεννήθηκε το 1837. Σε ηλικία 23 ετών (το 1860) και για 26 χρόνια υπηρέτησε ως ψάλτης και πρωτοψάλτης στὰ Σέρρας (1860-1886), ἀπὸ το 1886 καὶ μέχρι το 1896 στὴν Ξάνθη καὶ ἀπὸ το 1896 μέχρι το 1902 στὴν Καβάλα· στὴν Καβάλα υπέφερε ἀπὸ χρόνια λαρυγγίτιδα (1902-1907) καὶ πέθανε στὶς 20 Μαρτίου 1907.

Ο ιερέας πατέρας του, ο Παπα-Ἄγγελος, ἀπὸ τον οποίο πήρε το ἐπώνυμο, πέθανε στο Σοχὸ Θεσσαλονίκης το Σάββατο 14 Σεπτεμβρίου του 1891.

Ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης νυμφεύθηκε τὴ Χρυσάνθη ἀπὸ το Σοχὸ καὶ απέκτησαν ἓνα παιδί, τὴν Ελένη, ἡ ὁποία παντρεύτηκε το Σερραῖο χρυσοχοὸ Σπύρο Μαργαρίτη. Ο οπτικός-χρυσοχοὸς Νικόλαος Μαργαρίτης καὶ ἡ Ελένη, σύζυγος του καρδιολόγου Κωνσταντίνου Σίμογλου, εἶναι δισέγγονα του Παναγιώτη Παπα-Αγγελίδη.

Ἐνα ἀπὸ τα ἀδελφία του Παναγιώτη Παπα-Αγγελίδη, ο Στέργιος, γεννήθηκε το Σάββατο 1 Αυγούστου του 1857 στο Σοχὸ, χειροτονήθηκε ιερέας στὶς 30 Μαΐου του 1890 ἀπὸ το Μητροπολίτη Θεσ/νίκης Σωφρόνιο καὶ υπηρέτησε μέχρι το θάνατό του, το 1938, στο ναὸ του Αγίου Γεωργίου Σοχοῦ.

Σ' ἓνα μουσικό βιβλίο, ἓνα Δοξαστᾶριο ἐκδόσεως του 1836, το ὁποῖο ἀνήκε στὴν ἀρχή, ὅπως καὶ ἄλλα μουσικά βιβλία, στὴν κατοχὴ του Παπα-Στέργιου Παπα-Αγγελίδη, στὴ σελ. β' αναγράφεται ὅτι εἶναι *κτῆμα τοῦ*

Παπᾶ Στεργίου παπᾶ Ἀγγέλου· και στην ίδια σελ. διαβάζομε επίσης ότι το βιβλίο προέρχεται ἐκ τῶν τοῦ Παναγιώτου παπᾶ Ἀγγελίδου πρωτοψάλτου Σερρών, που σημαίνει ότι από τον Παναγιώτη Παπα-Αγγελίδη πέρασε στην κατοχή του κατά είκοσι χρόνια μικρότερου αδελφού του, του Παπα-Στέργιου. Ήταν πολύ φυσικό ο Παπα-Στέργιος να κληρονομήσει τα βιβλία του αδελφού του, του Πρωτοψάλτη Παναγιώτη, μια και ο Παναγιώτης δεν είχε γιο, είχε μία μόνο θυγατέρα, και ο μικρότερος αδελφός του, ο Παπα-Στέργιος, ήταν ιερέας.

Σήμερα, ένα μέρος από τα ελάχιστα βιβλία βρίσκονται στα χέρια του Πολυχρόνη Παπαστεργίου, εγγονού του Παπα-Στέργιου. Ανάμεσα σ' αυτά τα κατάλοιπα του Παπα-Στέργιου, βρίσκεται και ένα μουσικό χειρόγραφο διαστάσεων 18x13, το οποίο αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιέχονται 252 άσματα ποικίλης ύλης και περιεχομένου. Αντιγράφω ότι αναγράφει ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης, που είχε ετοιμάσει το χειρόγραφο προς έκδοση: Ἄσματα ἐγκωμιαζόμενα εἰς Βασιλεῖς, Ἱεράρχας καὶ (πασιάδες) ἢ νομάρχας· Ἄσματα Σχολῶν Ἄσματα ἐξωτερικά, Ἄσματα διάφορα τῆς διασκεδάσεως. Ἦτοι ὅσα συνηθίζει ἡ πατρίς, ὡς καὶ διάφοροι κῶμαι καὶ μέρη τῆς Μακεδονίας. Ἰδίως δέ αἱ Σερραὶ καὶ τὰ περίξ αὐτῆς· Χοροὶ διάφοροι. Ἀρχαῖα ἔθιμα εἰς τινὰ μέρη τῆς Μακεδονίας. Ἰδίως δέ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σερρών, καὶ τὰ περίξ (ταχιανός, νεονύμφων, συρτός, τσάμικος, καρσιλαμάς)· Εὐρωπαϊκοὶ χοροὶ (βάλς, πόλκα, σωτῆς, μάρσια, ἔθνικά, χορευτικά)· Βαυκαλικά, ἦτοι τραγῳδία τῆς Μητρος, ἢ τῆς τροφοῦ (παραμάνας) αἵτινες κουνῶσαι τὸ παιδίον μέ τὸ Βανκάλισμα (νανούρισμα) μαγεύουν ἢ ζαλίζουν αὐτό, καὶ ἀποκοιμίζουν διὰ τοῦ ὑπνωτικοῦ μέλους, τραγωδοῦσαι διαφόρους ἀσυναρτήτους στίχους Ἄσματα σχολικά μονόφωνα.

Με τα άσματα αυτά συνδέονται και πρόσωπα γνωστά στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο αλλά και ονόματα που χρειάζονται έρευνα, γιατί έχουν περιορισμένο, τοπικό ενδιαφέρον ή γιατί οι συνθήκες της εποχής δεν βοήθησαν στην πέρα από τα Σέρρας αναγνώριση της αξίας τους. Ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης είναι ασφαλώς το κυρίαρχο όνομα. Άλλα ονόματα είναι ο μελοποιός Μισαήλ Μισαηλίδης, ο Ιωάννης Ζωγράφος Κείβελης, ο στιχουργός Παναγιώτης Τανταλίδης, ο Γερμανός μουσικοδιδάσκαλος του Διδασκαλείου του Δημητρίου Μαρούλη στα Σέρρας, ο Βίλχελμ Γιόνσεν (Wilhelm Johnsen), ο γυμνασιάρχης από τα Δολιανά Ιωάννης Καλοστύπης, ο Βασίλης Σταμούλης Ζαρκινός, ψάλτης και γραμματέας της Μητρόπολης, η παρθεναγωγός Χ. Σαμαρτζίδου και οι αδελφοί Χ. Σαμαρτζίδη, ο περίφημος ιεροδιάκονος Σερρών Παρθένιος, ο οποίος έψαλλεν περιπαθῶς ένα ἄσμα διασκεδάσεως, ο Βασίλειος, οικονόμος Νιγρίτας, ο Θεόδωρος Παπα-Παράσχος Φωκαεύς, ο Ν. Σιγάλας, ο περίφημος Βγιουλιστής Θωμάς και ο περίφημος φλαουτιστής Ηλιάδης.

Ο δεύτερος τόμος ή το Μέρος δεύτερον, όπως το επιγράφει, περιέ-

χει ογδόντα τρία καραμανλήδικα άσματα. Ο ίδιος ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης, στην πρώτη σελίδα του δεύτερου αυτού μέρους αναγράφει ότι σ' αυτό περιέχονται διάφορα Σαρκιά διαφόρων ποιητών παλαιών τε και νέων. Όθωμανικών. Τά παρόντα του άοιδήμου Παναγιώτου Κηλτζιανίδου Προυσαέως. Έκ της διφθόγγου άηδόνοσ αυτού έκδοθείσης κατά τό 1870. Ένα από τα Σαρκιά, που παραθέτει ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης, προέρχεται, όπως γράφει, έκ της Κάτω Καμενίκης Σερόρων, όπου διαιτώνται αί άτιμοι όρχίστριαι (κιουτσέκια) Άθηγκανίδες, και περίφημοι τραγουδίστριαι.

Ανάμεσα στα άσματα περιλαμβάνονται τρία για το Μητροπολίτη Νεόφυτο, δύο για το Μητροπολίτη Φιλόθεο και ένα για το νεοεκλεγέντα Πατριάρχη Ιωακείμ Γ'.

Ο Αργυροκαστρίτης Νεόφυτος Πετρίδης τον Ιούλιο του 1854 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Φαναριοφερσάλων και στις 3 Μαρτίου 1867 προβιάστηκε στη Μητρόπολη Σερρών. Στα Σέρρας έφθασε στις 28 Μαΐου 1867 και το ένα άσμα, δημιούργημα του Σταμούλη Ζαρκινού, εκτελέστηκε κατά την ημέρα της υποδοχής του. Το άσμα αυτό, σε ήχο πλάγιο του τετάρτου, αποτελείται από επτά στροφές, με δύο στίχους κάθε μία, και στο τέλος έχει ένα επιφώνημα τριών στίχων:

Είς τήν έν Σερόραις έλευσιν του Άγίου Σερόρων Νεοφύτου.
Παρά Σταμούλι Ζαρκινού. Τό 1867. Μαΐου 28. πλ. Δ'. νη.

Φαίδιμον αύχος τής σεπτής Έκκλησίας
ιθύνας πρώην τής καλής Θεσσαλίας (δίζ).

Ευγείου χώρας τόν χριστώνυμον κληρον,
ήν δ' έσχεσ φήμην ούκ άπέδειξας λήρον.

Έπί Σερόρων νύν θρόνον ευ γέ καθίζεις,
όν άρετῆ φρεσί τα' άρτίους κλείζεις.

Θεόφρον ποιμήν και καλός άρχιθύτης,
βιώης μακρόν άλλ' ούχ' ώς παροδίτης.

Τῆς θείας σοφίας Κοσμήτωρ και δότης,
τῆς τ' άλλης παιδείας πιστός θιασώτης.

Άγε σήν ποιμένην είς ενώδεις λειμώνας,
και τά σχολεία είς θελξίνους ά(ν)θώνας.

Χείλη παιδων άθώων είς ταῦτα φοιτώντων,
και είς τήν έλευσίν σου προφρόνωσ σκιρτώντων.

Το επιφώνημα

Όμοθύμωσ έπεφημοῦσι και πολλάκις επιφωνοῦσι
ή δεξιά του πατρός μας τά σά τέκνα ενλογοίτω

ὁ δε ποιμὴν ὁ καλὸς μας ὁ Νεόφυτος ζήτω ζήτω.

Το δεύτερο ἄσμα, ἔργο του οἰκονόμου Νιγρίτας Βασιλείου, εκτελέστηκε στις 21 Ιανουαρίου του 1868, κατά την ἡμέρα της ονομαστικῆς γιορτῆς του Μητροπολίτη, που τιμάται ἡ μνήμη του Μάρτυρα Νεοφύτου. Τα ἀρκτικά γράμματα κάθε στίχου δίνουν το ὄνομα του Μητροπολίτη: ΝΕΟΦΥΤΕ. Το ἄσμα αὐτό εἶναι μελοποιημένο σε δύο ἤχους, τρίτο και πρώτο, και ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἐπτά στροφές, με τρεῖς στίχους ἢ κάθε μία στροφή. Επιλέγω τρεῖς στροφές:

*Ἄσμα ἀδόμενον κατά την ἐπέτειον ἑορτῆν τοῦ Ἀ(γίου) Σερῶων
Νεοφύτου (α) ὑπὸ Β. Οἰκονόμου Νιγρίτης. Ἦχος
(Στις σσ. 25 -26 του χειρογράφου μελοποιημένη ἡ πρώτη στροφή)*

*Νῦν ἡμέρα ἀνατέλλει πάντερπνος καὶ ἱερά,
νῦν ὁ θεῖος Ἰεράρχης τῶν Σερῶων ὁ πομενάρχης,
ἑορτάζ᾽ ἀγαλλομένως ἑορτῆν του ἐν χαρᾷ.*

*Ἐπίχε(ε) ἀπὸ καρδίας εὐλογίας και εὐχάς,
εἰς μικροὺς τε καὶ μεγάλους μαθητάς και διδασκάλους,
προς θεὸν ἀφιεμένους ἐγκαρδίους προσευχάς.*

*Ὅμοθυμαδὸν οὖν πάντες συσκιρτήσωμεν φαιδρῶς,
δεξιάν του τὴν Ἁγίαν, Ἰεράν τε καὶ τιμίαν,
ἀσπασθῶμεν, και σὺν τούτῳ ἑορτάσωμεν λαμπρῶς.*

*Φυτόν νέον ἐφυτεύθη ἐν τῇ πόλει τῶν Σερῶων,
φυτόν εὖοσμον ὠραῖον, εὐωδίαν ἐπιχέον,
καὶ ἀμάραντον συγχρόνως, ἐν ταυτῷ καὶ δροσερόν.*

*Ὑπὸ τὴν λαμπράν σκιάν του, ἀναπαύσσονται πολλοί,
ἔχοντες παρηγορίαν τὴν λαμπράν του εὐωδίαν,
ὄρφανοί, πτωχοί, καὶ χῆρες, ἀσθενεῖς, τυφλοί, χωλοί.*

(α) *τά ἀρκτικά γράμματα τῶν στίχων φέρουσι το ὄνομα αὐτοῦ (Νεόφυτε). Οὗτος εἶναι ὁ νῦν Λαρίσης.*

*Τόν κλεινὸν Ἀρχιερέα Μητροπόλεως Σερῶων,
ὁ οὐράνιος Δεσπότης, τῆς ζωῆς ὁ ζωοδότης,
ὕγιᾶ διαφυλάττοι φθάσαι πλήρη ἡμερῶν.*

*Εὐτυχῆς Μακεδονία! εὐτυχῆς εἶ, ᾧ! πατρίς!
ὁ φιλόμενος Δεσπότης, Σύλλογος καὶ Ἀδελφότης,
Σέ προάγουσι συντόμως, ζήτωσαν κράξον οἱ τρεῖς.*

Κατὰ το 1868. Ἰανουαρίου 21.

(Στις σσ. 26-27 του χειρογράφου μελοποιημένη και πάλι ἡ πρώτη στροφή σε ἤχο πρώτο).

Το ἴδιον Ἄσμα εἰς Ἦχον πα, τοῦ αὐτοῦ.

Το τρίτο άσμα, σε ήχο πλάγιο του τετάρτου, αποτελούμενο από τρεις στροφές, εκτελέστηκε κατά την υποδοχή του Νεοφύτου από τα παιδιά της δημοτικής σχολής:

Ἐτερον Ἄσμα ὑποδοχῆς τοῦ Νεοφύτου Σερρῶν παρὰ τῶν παίδων τῆς δημοτικῆς Σχολῆς. Κατά το μέλος τῆς σελίδος 20 του χειρογράφου.

*Δεῦτε δὴ μαθηταὶ ἀδελφοί,
εὐλαβῶς αἰνέσωμεν πανδημεί,
Δεσπότην τῶν Σερρῶν τόν ὄντως Ἱερόν,
Ζῆθι Νεόφυτε κλεινέ,
Χορεία μαθητῶν,
Ζῆθι ζῆθι σοὶ προσφωνεῖ.*

*Τό ὥραϊον καί νέον φυτόν
φύλαττε ὃ ὕψιστε ἀνθηρόν,
Δεσπότην τῶν Σερρῶν, τόν ὄντως Ἱερόν.
Ζῆθι Ἀρχιερεῦ σοφέ
χορός τῶν μαθητῶν
τό ζῆθι ζῆθι προσφωνεῖ.
Ἐφ' ἡμᾶς τούς μικρούς μαθητάς
δός τάς εὐλογίας σου καί εὐχάς,
εὐλόγησον ὡς ἀγαθός πατήρ.
Ζῆθι Νεόφυτε κλεινέ,
τούς παίδας τῆς Σχολῆς,
ἦτοι τῆς συνδιδασκατικῆς.*

Ο Νεόφυτος παρέμεινε στα Σέρρας δύο χρόνια· στις 7 Αυγούστου του 1875 μετατέθηκε στη Μητρόπολη Λαρίσης, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατό του, στις 17 Σεπτεμβρίου 1896. Την ίδια ημέρα της μετάθεσής του στη Λάρισα, διάδοχός του στη Μητρόπολη Σερρών εκλέχτηκε ο Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Βρυέννιος.

Ο Φιλόθεος (Θεόδωρος κατά κόσμον), γεννήθηκε το 1833 στην Κωνσταντινούπολη, φοίτησε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης με την προστασία του Μητροπολίτη Κυζίκου Ιωακείμ Κοκκώδη, του μετέπειτα Πατριάρχη Ιωακείμ Β', χειροτονήθηκε διάκονος το 1855, αποφοίτησε από τη Σχολή της Χάλκης το 1856, μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία από το 1856 μέχρι το 1861 με υποτροφία του μεγάλου ευεργέτη Γεωργίου Ζαρίφη, διορίστηκε το 1861 καθηγητής στη Χάλκη, στην οποία διητέλεσε και προσωρινός διευθυντής, χειροτονήθηκε πρεσβύτερος το 1863 και από τις 4 Δεκεμβρίου 1867 μέχρι τις 30 Αυγούστου 1875 χρημάτισε διευθυντής της Πατριαρχικής Μεγάλης του Γένους Σχολής στο Φανάρι. Στις 7 Αυγούστου 1875 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Σερρών και η χειροτονία του σε αρχιερέα έγινε στις 31 Αυ-

γούστου. Από την Κωνσταντινούπολη αναχώρησε στις 13 Δεκεμβρίου και έφθασε στα Σέρρας στις 15 Δεκεμβρίου.

Κατά την υποδοχή του εκτελέστηκε προς τιμή του άσμα, το οποίο στιχούργησε ο Ιωάννης Ν. Καλοστύπης και μελοποίησε ο Παναγιώτης Παπα-Αγγελίδης σε ήχο πλάγιο του τετάρτου. Το άσμα αποτελείται από τρεις στροφές των τεσσάρων στίχων και ένα τετράστιχο επιφώνημα:

Άσμα εις την ύποδοχὴν τοῦ Ἀ(γίου) Σερῶν Φιλοθέου Βρυεν(ν)ίου κατά το 1875. Δεκεμβρ(ίου) 15. Στιχουργηθέν παρὰ τοῦ Ι. Ν. Καλοστύπη, μελοποιηθέν δε παρὰ τοῦ ἐκδότου Π(αναγιώτου Παπα-Ἀγγελίδου) Σοχινουῦ. Ἦχος πλ. Δ' νη.

*Ὡς ἠὼς τοῦ μαΐου προβαίνεις
Ἱεράρχα κλεινέ τῶν Σερρῶν
ἀγαλλίασιν φέρων τῷ τόπῳ
καί χαράν εἰς τὰ πλήθη δωρῶν.*

*Τῶν Σερῶν ὡ πόλις εὐφραίνου,
διανγῆς τῆς προσόδου πηγῆ
τηλαυγῆς μουσοτρόφος ἀδάμας
τό σόν βῆμ' ἀσφαλῶς ὀδηγεῖ.*

*ᾠ! Τρίς χαῖρε, σοφίας ταμεῖον
ἢ κοινότης σκερτῶσα φωνεῖ,
μέ τὰ χεῖλη δ' ἀγνά ἢ νεότης
τόν σεμνόν Ποιμενάρχην ὑμνεῖ.*

Ἐπιφώνημα. νη.

*ᾠ θεέ ἄν ὁ ὕμνος τῶν παίδων
εἰς τόν θρόνον σου φθάνει θερμῶς
τόν ποιμένα ἡμῶν θεέ σῶξε
ἵνα μέν' ὑψηλός ὁ βωμός.*

Άσμα υποδοχῆς προς τιμή του Φιλοθέου συνέταξε και ο οικονόμος Νιγρίτας Βασίλειος, το οποίο μελοποίησε, και αυτό, ο Π(αναγιώτης) Π(α)π(α) - Α(γγελίδης) Σοχινός :

Άσμα ύποδοχῆς τοῦ Ἁγίου Σερῶν, ὅπερ παρελείφθη ἐκ τῆς σειρᾶς του. Συνταχθέν ὑπό Βασιλείου Οἰκονόμου, μελοποιηθέν δέ ὑπό τοῦ Π(αναγιώτατου) Π(α)π(α)-Ἀ(γγελίδου) Σοχينوῦ.

*Τῶν Σερρῶν λαμπρά πόλις ἐγείρου,
παγγενεῖ δέ ὑπάντα πραῦν,
ἀφικνούμενον νῦν ἐκ ζεφύρου
ἱεροῦ Ἱεράρχην εὖν.*

και οἱ ἀκόλουθοι στίχοι.

Ἡρημένος θεόθεν καθίζει,

εὖ γέ θρόνον Σερρών ἀγλαῶς,
 ὄν φωτί τῷ ἀπλέτῳ φωτίζει
 (ζήτω) χαίρων κραυγάς ὁ λαός.
 Παγχαρῆς ἀνατέλλ' ἡ ἡμέρα,
 ἀπαστρέπτει ἡλίου το φῶς,
 τόν τηλέκλειτον φέρει πατέρα,
 ὄν ἐξέπεμψε μήτηρ τροφός.

Ἰεράρχ' ἐκλεκτέ τοῦ Κυρίου,
 πλήρης δόξης και πλήρης χαρᾶς
 πρόϊθι τοῦ πιστοῦ σου ποιμνίου,
 ἐγκαρδίους εὐχάς καθ' ὁράς!

Ὡ μουσῶν ταμιεῖον εὖ ζήθι!
 ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ὁμάς,
 σοί προσφέρει καρδίαν καί στήθη
 ἄγ' αὐτήν εἰς παντέρπνους νομάς.

Ἐπί θρόνον θεέ, ὑψιμέδων!
 στήριζε Ἰεράρχην Σερρών,
 ἡ ἐγκάρδιος δ' αὕτη τῶν παιδων,
 εὐφραινέτω μολπή τόν Σεμνόν.

Η μεταφορά της πρώτης στροφής στη σύγχρονη γλωσσική μορφή έχει ως εξής: Σήκω λαμπρή πόλη των Σερρών και προϋπάντησε μ' όλο το γένος τον γλυκό και ευγενή Ιεράρχη του ιερού, ο οποίος φθάνει τώρα από τη Δύση.

Όταν ο Φιλόθεος εκλέχτηκε Μητροπολίτης Σερρών βρισκόταν στη Γερμανία, με δύο άλλα μέλη τριμελούς επιτροπής του Οικουμενικού Πατριαρχείου, προκειμένου να παρακολουθήσουν, ως προσκεκλημένοι, τις εργασίες της συνόδου των Παλαιοκαθολικών, η οποία συνήλθε στη Βόννη τον Αύγουστο του 1875. Γι' αυτό και στο άσμα αυτό αναφέρεται ο συντάκτης του στον *ἀφικνούμενον νῦν ἐκ ζεφύρου* Φιλόθεο.

Το άσμα αυτό, δίφωνο, σε ήχο πλάγιο του τετάρτου, αποτελείται από έξι στροφές των τεσσάρων στίχων η κάθε μία στροφή.

Ο Φιλόθεος ύστερα από δύο χρόνια, στις 28 Αυγούστου 1877 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Νικομηδείας, από την οποία παραιτήθηκε το 1910 και πέθανε στις 18 Νοεμβρίου του 1917.

Πολλά θα μπορούσε να αναφέρει κανείς για τη μεγάλη αυτή προσωπικότητα, που λάμπρυνε το θρόνο της Εκκλησίας των Σερρών. Ο χώρος, όμως, δεν μου επιτρέπει. Θα αναφερθώ πάντως με συντομία σε τρία πράγματα, που συνδέονται με τα Σέρρας: 1) Ο Φιλόθεος είναι ο συντάκτης του πρώτου Κανονισμού με τον οποίο διοικήθηκε η Κοινότητα των Σερρών μέχρι που συντάχθηκε και επικυρώθηκε από την Ιερά Σύνοδο του Πατρι-

αρχείου, στις 13 Μαρτίου του 1892, ο δεύτερος Κανονισμός. 2) Είναι δημοσιευμένος ο Συντακτῆριος, ένας σημαντικός λόγος του, τον οποίο εκφώνησε το 1877 στο μητροπολιτικό ναό των Σερρών, όταν αποχαιρετούσε τους Σερραίους, ύστερα από τη μετάθεσή του στη Μητρόπολη Νικομηδείας, και 3) στο «Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς» του ἔτους 1879 δημοσιεύτηκε η περιγραφή του, από τον Φιλόθεο, του αρχαιότερου Κώδικα της Μητροπόλης Σερρών, που άρχισε να γράφεται το 1603 από το Μητροπολίτη Σερρών Θεοφάνη και φθάνει μέχρι το 1830, στις μέρες του Μητροπολίτη Σερρών Πορφυρίου.

Θα συμπληρώσω την εισήγησή μου, μεταφέροντάς σας ένα πολύ σύντομο άσμα προς τιμή του νεοεκλεγέντα, στις 4 Οκτωβρίου 1878, Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιωακείμ στον Πατριαρχικό Θρόνο. Ο Ιωακείμ Γ΄ αναχώρησε στις 23 Οκτωβρίου από τη Θεσσαλονίκη για την Κωνσταντινούπολη, στην οποία έφθασε στις 25 του ίδιου μήνα.

Το άσμα αυτό, τρίφωνο, σε ήχο πλάγιο του τετάρτου, αποτελείται από μία στροφή με τέσσερις στίχους (ο τέταρτος στίχος επαναλαμβάνεται), τονίστηκε στην ευρωπαϊκή μουσική από το μουσικοδιδάσκαλο του Διδασκαλείου του Δημητρίου Μαρούλη, τον Wilhelm Johnsen, και «μεταφράστηκε», όπως αναγράφεται, από τον Παναγιώτη Παπα - Αγγελίδα στην εκκλησιαστική μουσική. Έχει ως εξής:

Ἄσμα εἰς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ (Γ΄) ἐκ Θεσσαλονίκης, τονισθέν παρὰ τοῦ μουσικοδιδασκάλου, τοῦ Διδασκαλείου, εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, μεταφρασθέν δέ παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν. Ἦχος πλ. δ΄. νη.

(τρίφωνο)

*Εὐφημεῖτε, εὐφημεῖτε μουσοπόλοι προσοχή
στὴν σχολὴν μας εὐλογίας ἐπιπέμπει καὶ εὐχὰς
τόν αἰθέρ' ἅς ἐρεθίζει ὁ παιάν διὰ πασῶν
ζήτω, ζήτω πατριάρχης ὁ προστάτης τῶν μουσῶν (δίς).*

Ολοκληρώνοντας, θα έλεγα ότι η ενασχόλησή μου με το ανέκδοτο έργο του Παναγιώτη Παπα-Αγγελίδα μ' έφερε πολύ κοντά στην αξιόλογη δημοτική και άλλη μουσική παράδοση των Σερρών. Το έργο του Γιώργου Καφταντζή, «Τα δημοτικά τραγούδια του Ν. Σερρών», έκδοση της Σερραϊκής Πολιτιστικής Εταιρείας (1977)· η έκδοση από τη Μικτή Χορωδία Σερρών (1983) της εργασίας, «δημοτικά τραγούδια της περιοχής Σερρών, εναρμόνιση και επεξεργασία για μικτή χορωδία Χρήστου Π. Σταματίου»· η έκδοση του Γιώργου Κ. Αγγειοπλάστη, «40 τραγούδια της πόλης των Σερρών» (1994)· η εργασία της Ευαγγελίας Γαϊταντζή, «Δημοτικά τραγούδια Νομού Σερρών από πρόσφυγες της Θράκης», που ετοίμασε με την επίβλεψη του καθηγητή Δημητρίου Γιάννου στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1997)· η έρευνα-καταγραφή του Βα-

ABSTRACT

APOSTOLOS A. GLAVINAS

SONGS IN HONOUR OF HIERARCHS OF THE DIOCESE OF SERRES FROM THE UNPUBLISHED MANUSCRIPT OF PANAYOTIS PAPA-ANGELIDIS, PRECENTOR OF SERRES (1837-1907)

From 1860 to 1886 Panayotis Papa-Angelidis, well versed in Byzantine and European music, lived in Serres, where he was cantor and precentor at the cathedral. Towards the end of the 1870s he prepared for publication a manuscript containing a wealth of songs in Byzantine musical notation from Serres and the surrounding area.

After his death Papa-Angelidis's manuscript came into the possession of his brother, the priest Papa-Steryios; and it is now owned by the latter's grandson, Polyhronis Papasteryiou.

The manuscript is also of prosopographical interest, as it mentions Wilhelm Johnsen, the German teacher at the Maroulis College of Education, Vasilios, Steward of Nigrita, Stamoulis Zarkinos, Ioannis Kalostypis, a teacher at the Girls' School named Samardzidou, and others.

The songs include three in honour of the Metropolitan of Serres, Neofytos (3 March 1867 - 7 August 1875), two in honour of Metropolitan Filotheos Vryennios (7 August 1875 - 24 August 1877), and one in honour of the Metropolitan of Thessaloniki, Ioakim, when he left for Constantinople after being elected to the patriarchal throne.

Neofytos Petridis arrived in Serres on 28 May 1867, and one of the songs, written by Stamoulis Zarkinos, was sung to welcome him. The second is by Vasilios, Steward of Nigrita, and was first sung on Neofytos's name-day, 21 January, in 1868. The third was sung by the pupils of the primary school to welcome him. Neofytos's successor, Filotheos Vryennios, arrived in Serres on 15 December 1875, and the two songs in his honour are directly associated with that event. The first, with words by Ioannis Kalostypis and music by Panayotis Papa-Angelidis, was sung on the day he arrived; the second, with words by Vasilios, Steward of Nigrita, was set to music by Panayotis Papa-Angelidis.

30

Ἐπεσον ἄσκα ὑποδοχῆς τῶν ἀποστόλων
 ἐπερὺν παρὰ τῶν παίδων τῶν δημοσίων
 ἐχρησθῆ. κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἐκείδων 20

Ἐπεσον ἄσκα ὑποδοχῆς τῶν ἀποστόλων
 ἐπερὺν παρὰ τῶν παίδων τῶν δημοσίων
 ἐχρησθῆ. κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἐκείδων 20

Ὡς ἐπεὶ οὕτως καθήκει ἀδελφοί,
 ἐλθέτωσαν ἐν ἐνότητι πάντες ἕναι,
 ἀποδοθέν τῶν ἐπερὺν τοῖς ὅτις ἦσαν,
 ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν,
 ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν.

31

Ὡς ἄρα οὕτως ἐν ἐνότητι
 ἀποδοθέν τῶν ἐπερὺν τοῖς ὅτις ἦσαν,
 ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν,
 ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν.

Ἐπερὺν παρὰ τῶν παίδων τῶν δημοσίων
 ἐχρησθῆ. κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἐκείδων 20

Ἐπερὺν παρὰ τῶν παίδων τῶν δημοσίων
 ἐχρησθῆ. κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἐκείδων 20

ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν ὑμῖν, ἡμεῖς ἀποδοῦμεν.

32

Τὸν Σεβαστὸν ἡ πόλις εὐφραίνεται,
 διακούς τῶν ἡρώδων πηγάς,
 τῆς γαυρῆς μετουσιόφους ἀδάμας
 τὸ σὸν βῆμα ἀσφαλαῖς ὀδοῖται.

Ω! τρεῖς γὰρ εἰς σοφίας ταμίον.
 ἢ κοινότως συμπρωτῶσα φωνεῖ,
 μετὰ τὴν εὐχὴν δ' ἀφραδὴν ἰδέσθαι
 τὸν σικανὸν Ποιμενοφύχην ὑμῶν.
 ἐπιβώνημα. νη. ν βρ

33

Ἐκσάματα Ἐχολογῶν.

Τὸ παρόν φράσσεται κατὰ τὴν ἡμέραν
 τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. ἐν ἅπαντα
 ταῖς Ἐχολογίαις.

Ἡχοι. π. δ. νη.

45

44
ἐν βουλῇ αἰσίου μεταφραστῆν, μεταφραστῆν δὲ
ωσαύτ' ἐμῶν εἰς ἐκείνην ἀποστολὴν.
Ἄγιος. δ. δ. νη.

Α δὲ Ἐὐ βη μεί τε εὐ βη μεί τε εὐ σο πο
 Β δὲ Ἐὐ βη μεί τε εὐ βη μεί τε με σο πο
 Γ δὲ Ἐὐ βη μεί τε εὐ βη μεί τε με σο πο

Α γοι πο σο χη γαν χα γαν μεν εὐ γο γοι με χ
 Β γοι πο σο χη γαν χα γαν μεν εὐ γο γοι με δ
 Γ γοι πο σο χη γαν χα γαν μεν εὐ γο γοι με χ

Α ε πι περ πι και εὐ χας δ (δὴ)
 Β ε πι περ πι και εὐ χας δ (δὴ)
 Γ ε πι περ πι και εὐ χας δ (δὴ)

Α τον ει δρ ας ε ρι δ, ζει
 Β τον ει δρ ας ε ρι δ, ζει δ
 Γ τον ει δρ ας ε ρι δ, ζει δ

Α ο παι αν δι α πα σου δ, ζει το
 Β ο παι αν δι α πα σου ρ ζει το
 Γ ο παι αν δι α πα σου ρ ζει το

Α ζη το πα τρι ο αρ χης ο προ στα
 Β ζη το πα τρι ο αρ χης ο προ στα
 Γ ζη το πα τρι ο αρ χης ο προ στα

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9